

allermeest fantastische verhaal van Arthur van Schendel. Men had mij gewaarschuwd, dat het te lang was en, ondanks vele lieve plekken, een beetje langwijlig. Ik heb er niets van gemerkt. Het heeft mij geboeid van begin tot einde, en geboeid op die alleraangenaamste wijze waarop ook, een mooien warmen zomerdag, de eentonig blauwe hemel, de steeds gelijkelijk wuivende boomen en de altijd zijn zelfde wijsje zingende vogel mij boeien kunnen. Er was zelfs veel meer verscheidenheid dan het klimmende en dalende licht in zoo'n zomerdag kan brengen, er was voortdurend het aansprekende van echte menselijkheid.

Ik zal volstrekt niet beweren, dat ik dit symbolische verhaal overal en heelemaal begrepen heb. En ook niet, dat ik mij nooit ongeduldig heb gevoeld, geprikkeld, ja misschien wel eenigermate verveeld, door de onverscheurbare nevelen, die krompen en rekten tusschen mijn lezers-visie en des schrijvers verbeelding. Maar dan kwam toch telkens weer in-eens zoo'n fijn suggestief zinnetje mij tot genotvol mijmeren brengen. En ik ben er vast van overtuigd, al wie, van goeden wille zijnde, *De Berg van Droomen* maar vaak genoeg overleest, moet ten slotte wel heelemaal gaan beseffen wat de schrijver „bedoeld”, d.i. gezien en gedroomd heeft bij het schrijven van elke pagina. Zelfs daar waar hij, die de spotgeesten zoo goed begrijpt — en zonder twijfel zelf veel spot-geest in zich heeft — misschien wel eens getracht kon hebben een beminnelijk loopje te nemen met zijn ernstige lezers — ja misschien ook wel (wie weet!) met zijn ernstigen zelf.

Te trachten hier na te vertellen, wat er nu eigenlijk staat in dit vreemde boekje, het zou een werkje zijn dat de spotgeesten in droomenwereld — en ook die van den schrijver — stellig klaar wakker maken zou. Ik zal er mij wel voor wachten! Reinbern, de jongen, gaat er met zijn vertrouwde gezellin, met „het meisje” op uit, om het

allerliefste te vinden. Het is op den Berg van Droomen dat zij zoeken. Hoe het eigenlijk begonnen was? Met het kijken naar de meeuwen aan de haven. „Met die vogels was het begonnen”, lezen wij op bl. 6, „Hij had ze gezien, hij had van ze gedroomd, hij wist niet wat het eerst, en toen was hij iederen vrijen middag hier naar de haven gekomen. En eens op een middag, laat al, toen het donker werd over het water en stil en koud, had hij plotseling gesnikt”.

„Hij ging zitten op den wal ver van de werklieden en dacht. Er dreef op sommige plaatsen een blauwe, een paarse glans over het water, de lucht was geurig van teer. Gesnikt had hij, en zich bedwongen om geen geluid te maken, maar tranen vielen op zijn handen zoo heet dat hij zich verwonderde en er pijn van kreeg in zijn borst. En onder het schreien had hij gedacht: waarom, waarom schrei ik toch? Want nog nooit te voren had hij geschreid, nooit. En van dien tijd had hij geweten dat hij iets liefs bezeten had en verloren, en van dien tijd had hij altoos iets verlangd”.

Van dit „verlangen” hooren wij veel. Het is groot en wijd en het is een wonder. „Het verhaal van twee kan nooit geheel verteld worden”, zegt Hilda tot haar zusters, „en wie het niet zelf vertelt begrijpt het nooit geheel. Verlangen is wonder”. Uit zulke zinnetjes kunt gij den toon althans proeven, en, ziet ge, de toon van een verhaal, dat is eigenlijk toch nog iets veel essentieelers dan wat er precies in staat. Maar ik zou ook nog kunnen vertellen, dat wij hier wandelen in een wereld, waar de gewone verstandelijke verhoudingen niet bestaan. Zoo ontmoeten wij b.v. het beeld van „een reiziger” en vernemen dat het Thomas More is, „die een veel grooter land ontdekte dan Columbus”. Robinson Crusoe en Ahasverus en vele andere geliefde fantasie- en droomfiguren zijn er ook, en wij begrijpen dat het maar larie is te beweren dat al deze nooit écht geleefd zouden hebben. O, maar integendeel!

De allerliefste, de prinses, ook al blijft zij nergens te vinden, doet intusschen niets dan goeds en heerlijks. Vele feeën en aardmannetjes staan haar daarbij ten dienste. Tot de wonderen die Reinbern en zijn vrienden in de honderd zalen der Koningin vinden behoort eene dier feeën. Zij lag op den vloer, haar groote vleugels uitgespreid. „Bij haar eene hand stond een korf met witte rozen en daarnaast lag een blank doekje. Alfrade legde haar hoofd dicht bij het hoofd der fee neer en fluisterde. Toen was er zuchten en fluisteren om beurten. En eindelijk weder opstaande sprak Alfrade, zacht als het ruischen van een berkeboompje: „Zij is hier geweest, zij heeft hier gezeten met de rozen in haar schoot. Zij is toen heengegaan, maar zij heeft de fee niet naar de wereld gezonden. Daar gaat dezen ochtend geen enkel kind uit de wereld heen, heeft ze gezegd. Wanneer een kind uit de wereld heengaat zendt zij deze fee om de oogen der ouders te wasschen. Dan zien de ouders niets dan het geluk dat zij gehad hebben met hun kind, en één van deze rozen bewaren zij”.

Voelt gij nu wel eenigszins over welke dingen dit verhaal loopt, en ook, dat het dwaasheid zijn zou, op een andere wijze dan de schrijver zelf het deed, te willen vertellen wat er in staat?

Zooals ik reeds te verstaan mocht geven: de jonge Reinbern vindt de prinses niet. Maar als hij terugkomt, bij zijn vader die schoenmaker is, heeft hij toch heel groote ontdekkingen gedaan, genoeg om zijn verdere leven over te mijmeren en er gelukkiger mee te zijn dan voor hij zijn tocht ondernam. Zoo weet hij b.v. dat wat op den Berg van Droomen het allerliefste en allermooiste genoemd wordt, dat ook is in de werkelijke wereld, in de achterkamer van thuis en in de straten met de helder glimmende winkels. Wie dit nu goed begrijpt zal misschien ook iets voelen voor 't geen ik tot slot van dit artikeltje zeggen ga. Er zijn vele critici en litteratoren tegen-

woordig die volhouden, dat het beschrijven van z.g. werkelijkheid een klein kunstje is, niet te vergelijken met het schrijven van lyrische poëzie of van fantastische verhalen, en dan ook eigenlijk niet meer toonbaar en nauwelijks veroorloofd. Maar ik-voor-mij geloof dat een fantastisch dromer als Van Schendel en een die met zijn volle innigheid het z.g. werkelijke leven beschrijft, telkens wanneer zij elkander eens goed in de oogen kijken, deze zaken heel anders begrijpen, en een knipoogje wisselen, en samen een beetje leukjes glimlachen, terwijl zij denken, beiden tegelijk, aan die critici en litteratoren, waarvan ik sprak — brave menschen, hoor je, daar niet van, laat ze maar rustig loopen!

H. R.

STIJN STREUVELS, *De Landsche Woning in Vlaanderen*, Amsterdam, L. J. Veen, zonder jaartal.

Daar is nu bijvoorbeeld al zoo'n beschrijver van zichtbare, voelbare, proefbare, genottelijke werkelijkheid! Er is waarlijk niets fantastisch in dit boekje van hem. Niet op een Berg van Droomen, maar in het vlakke vlaamsche land heeft hij de liefde gevonden waarover hij hier sprekende is. En het voorwerp van die liefde is ditmaal de nuchtere eenvoud en natuurlijkheid zelf: de huizen der landbewoners. En hij, Streuvels, dichter, dromer toch zelf, hij durft die huizen prijzen o.a. om het „eenvoudig inzicht” en 't „gezond verstand” van hun bouwers. Luister maar:

„Bij 't eerste opzien gelijken al die huizetjes uitwendig op elkaar: lage leemen wanden onder breed stroodak, even groot en even wijd, met gelijke vensters, een enkel deurgat en een plomp vierkante, korte schoorsteen.

„Maar van nader beschouwd is er geen enkel dat gelijk is aan een ander, want elk huis is gebouwd naar eigen inzicht van den bewoner, naar de noodwendigheid van 't gezin, naar de omstandigheden van plaats en van ligging. 't Geen die huisjes dat één-

vormig uitzicht geeft, komt hieruit: dat ze alle gebouwd zijn naar dezelfde wetten waar het eenvoudig inzicht en 't gezond verstand de geriefelijkheid zoekt ten minsten koste van materiaal en van werk.

„Uit die reden is er geen enkel landsch huis dat schreeuwt in het landschap of afsteekt door leelijkheid of buitensporigen opzet. Zonder vakmannen of bouwmeesters hebben de vlaamsche landlieden verkregen 't geen de stadsmenschen nog altijd missen — den stijl die zich aanpast bij de omgeving, die in harmonie blijft met het geheel. Met alle gegroeide dingen hebben de landsche woningen ook de goede eigenschappen gemeen. Het zuivere streven naar eenvoud — de beperking om enkel te voldoen aan de uiterste noodwendigheid, brengt in de uiterlijke en innerlijke vormen van die huizen noodzakelijk schoonheid te weeg; eene schoonheid die eeuwig en onvergankelijk is, evenals alle natuurschoon — die nooit mishaaft of verveelt en die niet veroudert omdat ze van alle tijden is. Zooals de boom schoon is, ook zoo zijn die huizetjes schoon, omdat die dingen alle twee in hun eenig mogelijken vorm, de verwezenlijking zijn en, op de eenvoudigste wijze, voldoen aan de eischen waarvoor ze gemaakt werden en dienen moeten.

„De landman die zijn huis bouwt, heeft iets van de begaafdheden die eigen waren aan den middeleeuwschen bouwmeester. In alles gebruikt hij overleg en gezond verstand en hij streeft er naar om met 't minste middelen, het grootst mogelijk uitwerksel te bekomen. Hij bekommert zich niet om pracht of praal — een huis dient enkel om er in te wonen en alzoo ziet hij er niet naar of denkt er nooit aan dat zijn huis langs de straat moet staan. . . . om gezien te worden, maar als 't zoo gelegen komt, bouwt hij het met den achterkant naar de straat om 't met den voorkant naar 't Oosten of 't Zuiden te keeren, en alzoo licht en warmte op te vangen — twee dingen die hem van groote waarde zijn” (bl. 16/18).

Eenvoudig, onfantastischer, men zou bijna zeggen: nuchterder kan het alhaast niet! En toch, tóch ziet de landman dat het „goed” is zoo, hij voelt tevredenheid over zijn werk. En Streuvels ziet het met hem. Ook hij schrijft: (bl. 28)

„En het is goed.

„Zie het staan blinken, boven op het groen der velden, onder 't gewelf van den grooten notelaar of pereboom en omkranst den deele door 't welige wingerdloof. Het geheel speiert van liefelijkheid en toch blijft het ernstig, is nooit poppig of speelgoedachtig — het is geen stukje zomertooi of een hui-zeke om te spelemeien — het is een woonhuis waar menschen leven die werken, en de schoonheid die eraan is, komt juist omdat ze er van zelfs kwam, ongezoekt — o m d a t h e t i s g e l i j k h e t z i j n m o e t (ik spatieer. H. R.).

„'t Wit blekkert op wanden en gevel, omdat men de woning van verre zou zien; en om het blijde karakter is het groen van de ramen en deur met geen andere kleur te vervangen. 't Groen der velden met 't wit der wanden en dat andere groen der vensters en deuren, met 't bruin van 't stroodak, waar het streepje rood in speelt der dakpannen, die in dubbele rij onder elk dakvenster neerlooopen; — al die verschillende kleuren en tonen zingen ondereen dat tintelende, landelijke lied, dat daar op zijn eigen, schoon als onderdeel, den grooten zang moet meezingen der pracht van het Vlaamsche landschap?”

Schoonheid dus, en de geestdrift daarover in een dichterziel, dichterlijke geestdrift voor een eenvoudig gebruiksvoorwerp zoo goed als voor de prinses op den Berg van Droomen!

Zoo wonderlijk is nu juist het dichterwezen!

En hoe komt het dat zoo'n landsche woning, met riet gedekt, dat Arthur van Schendels Berg van Droomen, en dat ook een eenvoudig verhaal van werkelijkheden alle drie schoon kunnen zijn? Doordat zij

alle zijn gelijk ze zijn moeten, omdat zij ons bevredigen door te beantwoorden aan onze — meestal onbewuste — verwachting van hen. Ook de schoonheidsontroering, als ieder ander geluk, is een soort bevrediging. Van wat? Dat weten wij zoo zelden. Van iets in ons dat wacht en verlangt. Maar het verlangen is wonder, zegt Van Schendel.

Het is een aardig boekje, „De Landsche Woning in Vlaanderen” van Stijn Streuvels, het is geschreven met die kloeke openheid, die warme geestdrift van hem, waaraan wij nu al zooveel jaren gewoon zijn ons te laven. En er staan vele mooie foto's als illustraties bij, kiekjes die Streuvels' woord waarlijk illustreeren en ons zijn warme liefde hartelijk begrijpen doen. Wij vinden het dan ook volstrekt niet onverklaarbaar of verkeerd, zoo hij blijk geeft het vlaamsche land en de vlaamsche landsche woningen boven alles lief te hebben en niet te gelooven, dat er ook nog ergens anders op de wereld zoo iets bestaat. Ook al moeten wij dat tegenspreken. Want waarachtig, schoone landsche woningen zijn er ook nog bij de vleet in ons eigen Holland te vinden, ik voor mij leef er tegenwoordig mee omringden, „jeun” mijer dagelijks in. Natuurlijk is er verschil bij veel overeenkomst. Een hollandsche boerenwoning — ook mevrouw Van Erven Dorens zegt het, in haar stuk, een beetje meer vooraan in dit nummer — dient gewoonlijk niet enkel om er in te wonen, maar ook, en soms voornamelijk tot bergplaats voor het hooi. Maar ook dit was een „noodwendigheid” en ook bij zijn bouw volgde de hollandsche boer zijn gezond verstand. Ook hier geeft „elke hoek, elke lijn de reden aan van den inwendigen aanleg” en zie, er is doorgaans géén „gemis aan evenredigheid”. Er zijn van die hooge puntdakige boerenhuizen, die slechts voor een vierde of vijfde deel woning zijn — ik heb er hier een, vlak in mijn buurt — waar ge 's avonds in de „kleurlooze deemstering” eens langs moet loopen, Streuvels, en ge

zult ze bewonderen, met een even huiverende bewondering zelfs misschien, gelijk voor een egyptische pyramide.

En nog op een punt moet ik u tegenspreken. Het is daar waar gij — gij, gij! hoe zit dat eigenlijk? — zoo pessimistisch over de vakmannen van tegenwoordig spreekt. „Nu zullen de vakmannen het doen, die bezeten zijn met de kennis van regelmatigheid en goedkoop”.... „Nu komt men de dingen maken waar ze voortijds groeiden. Adieu de schoonheid als de vakmannen er zich mede bemoeien!” Is 't waarlijk zó erg in Vlaanderen? Hier hebben wij gelukkig nog wel vakmannen, die de schoonheid van het gegroeide begrijpen, die, ook zij, zich deugdelijk laten gelegen liggen aan de noodwendigheid, en die een landsche woning weten te bouwen, staande in haar omgeving als een boom of als een berg — niet van droomen? Ja-ja, toch wel van droomen!

H.R.

C. J. VAN RIJN, *Het Nauwe Verband tusschen het Afrikaans en het Hollands*, tot in kleine bijzonderheden uitgewerkt, voor onderwijzers, predikanten en alle belangstellenden, verkrijgbaar in Nederland bij S. L. van Looy te Amsterdam.

Als ik zeg, dat ik dit werkje met veel genoegen heb gelezen — dan is dat eigenlijk niet letterlijk waar. Want te lezen is het bijna niet. Om u dit te doen begrijpen zou ik eenige bladzijden fotografisch moeten weergeven. Ja, een enkele zou misschien zelfs al voldoende zijn. Er zijn er bij die doen denken aan futuristische schilderijen! Letters in 4 of 5 grootten, cursief, gespatieerd, vetgedrukt, in alle mogelijke combinaties en verscheidenheden. En om den anderen regel in de eigenlijke tekst staat een cijfer met een haakje, dat naar een noot verwijst. De noten beslaan doorgaans meer plaats dan de tekst zelf en ook die noten bezitten diverse lettergrootten, cursief, vettertjes, enz. Buitendien zijn er dan nog „aantekeningen” ach-

teraan, waarheen men verwezen wordt óók met cijfers, welke van de andere niet te onderscheiden zijn.

Typographisch is dit aardige boekje inderdaad een monstrum horrendum!

En toch vind ik het een aardig en heel nuttig boekje, toch heb ik mij er doorgewerkt. Op iedere bladzij van boven naar onder, en van onder naar boven vliegend, en dan weer naar achter, tot ik er bijna duizelig van werd en meermalen niet meer wist waar ik nu eigenlijk „gebleven” was, ben ik er ten slotte toch doorheengekomen. Wat heusch wel als bewijs mag gelden, dat 't geen er in staat belangwekkend is. Nu, dat is het dan ook in hooge mate, voor al wie belangstelt in de nederlandsche taal. De schrijver is blijkbaar een wat opgewonden en zenuwachtig man, die zichzelf ieder oogenblik in de rede valt en zich ontelbare malen herhaalt, maar ik begrijp en deel zijn enthousiasme volkomen. De taaiheid waarmee onze taal zich in Zuid-Afrika heeft weten staande, ja z u i v e r te houden, is hoogst opmerkelijk en de menschen die het deden niets minder dan bewonderenswaardig.

Ook ik had, vóór de lezing van dit boekje — laat ik het maar eerlijk bekennen — niet veel op met het „Transvaals”, het altijd houdend voor een leelijk verbasterde taal en daarbij geloovend aan den invloed van andere talen. Welnu, dit is mij volkomen onjuist gebleken. Het Zuid-Afrikaansche nederlandsch heeft zich natuurlijk — afgezonderd als het immers leefde — geheel zelfstandig moeten ontwikkelen, maar juist als het hollandsche nederlandsch heeft het zich in die ontwikkeling zuiver weten te houden, ja misschien nog wél zoo zuiver als ons europeesche nederlandsch zelf. Het bezit natuurlijk zijn anglicismen, maar hebben wij die niet (denk aan de sport-taal!) met vele germanismen en gallicismen erbij? In Afrika zijn vele onzuiverheden ontstaan door verkeerde analogie, maar kennen wij die niet, in onze spreektaal vooral? Men denke maar eens na over het volgende voorbeeld:

Ik vond het op bl. 68 in Van Rijn's boekje onder noot (j):

„Nog een staaltje van valse analogie. *Piet ze* (voor *z'n* en *zijn*) *hoed*; *vader ze boek* was algemeen en goed onder de Hollanders, zoals nog in Nederland. En daar er onder blanken en bruinen *veel* meer mannen waren als vrouwen, hoorde men dit *ze* (Amsterdams *se*) veel meer als het vrouwelijk, dat bovendien niet zo'n *vaste* vorm had. (Johanna *haar* doek, Johanna *h'r* doek, *d'r* doek). Geen wonder dus, dat de bruintjes dit *ze* ook maar recht door 't vrouwelijk lieten marcheren, en men dus zei: Ellie *ze* kapje, Johanna *ze* ringen, enz.

Het gevoel voor deze verkeerde vormen werd versterkt, doordat dit *se* verward werd met, gehouden werd voor, het *se* aan bijvoegel nw. Men hoorde immers van *Zondag* en van *Zondagse* kleren; van *Holland* en *hollandse* kaas; van *Paarl* en *paarlse druiven*, enz. Dus *Piet ze graaf* was eigenlijk voor 't gevoel niets anders als *pietse graaf*, en zoo *Sofiese kleren* (voor *Sofie ze kleren*) enz.

En nu de analogie eenmaal op hol was, holde ze verder: *vandaag* en *vandaagse koerant*, of als die er niet was dan *vandaagse eiers*, *van och(t)endse groenten*; *één dagse werk*; *een uurse loop*, enz”.

Een bladzijde van dit boekje moge soms aan een futuristisch schilderij herinneren, soms ook aan een ganzenbord — zóó moet men, bij de lectuur, van boven naar onder springen, en vice versa! — het langzaam te ontcijferen is een solitair-spelletje, dat de moeite wel loont. Intusschen hoeveel gemakkelijker en aangenamer zou de schrijver de lezing van zijn betoog hebben kunnen maken, had hij maar eenvoudig, kalm doorsprekend, zijn voorbeelden gevend in denzelfden toon voort, achter elkander gezegd wat hij had te zeggen. Er was geen enkele reden voor al dat verschil in klemtoon, al dat tusschen- en ondervoegen. Was de heer Van Rijn misschien bang dat zijn boekje er dan niet geleerd genoeg uit zou zien? Nu werd het afschrikkend van leelijkheid. H. R.